

ԿԱՐՕՒՔ

Վահագն Գառնիկի Խաչատրյանի «Հանրային ռեսուրսների կառավարման բարելավման հիմնական ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում (ընդերքի և ջրային ռեսուրսների օրինակով)» թեմայով ատենախոսության և սեղմագրի վերաբերյալ, ներկայացված Ը.00.02-«Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի հայցման համար

Վահագն Գառնիկի Խաչատրյանի տնտեսագիտության թեկնածուի հայցման համար ներկայացված ատենախոսությունը նվիրված է հանրային ռեսուրսների կառավարման բարելավման հիմնական ուղիներին Հայաստանի Հանրապետությունում (ընդերքի և ջրային ռեսուրսների օրինակով):

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը: Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում հրատապ է հանրային կյանքի բոլոր բնագավառներում համակարգային փոփոխությունների պահանջը:

Հայաստանի Հանրապետությունում տնտեսական հեղափոխության տրամաբանության շրջանակներում իրականացվող արմատական վերափոխումները միտված են հանրային ռեսուրսների կառավարման արդյունավետ համակարգի ստեղծմանը: Այդ աշխատանքներն արդարացված կլինեն և կտան սպասված արդյունքները, եթե լինեն թափանցիկ, գիտական հիմնավորված և վերահսկելի:

Վերը նշված հարցադրումները պահանջում են իրականացնել կոնկրետ քայլեր ու գործողություններ, տալ համապատասխան լուծումներ, որոնց բացահայտումն ու առաջադրումն էլ ատենախոսության ընտրված թեման արդիական են դարձնում:

Ուսումնասիրության օբյեկտը և առարկան: Ուսումնասիրության օբյեկտը Հայաստանի Հանրապետության հանրային ռեսուրսների կառավարման համակարգն է, իսկ ուսումնասիրության առարկան՝ հանրային ռեսուրսների կառավարման արդյունավետության բարձրացման տնտեսաիրավական կարգավորումներն են և դրանց բարելավման ուղիների մշակումը՝ ընդերքի (հիմնականում մետաղական հանքավայրերի) ու ջրային ռեսուրսների օրինակով:

Ուսումնասիրության նպատակը և հիմնախնդիրները: Ուսումնասիրության նպատակն է բացահայտել ՀՀ-ում հանրային ռեսուրսների կառավարման արդի հիմնախնդիրները, ինչպես նաև ներկայացնել առաջարկություններ հանրային ռեսուրսների կառավարման բարելավման ուղիների վերաբերյալ:

Նշված նպատակին հասնելու համար ատենախոսությունում դրվել և լուծվել են հետևյալ հիմնախնդիրները՝

- ուսումնասիրել պետության՝ որպես հանրային հիմնական ինստիտուտ ռեսուրսի, դերի ժամանակակից ընկալումները և քննարկել պետություն և շուկայի փոխառնչությունների ինստիտուցիոնալ հիմքերը,

- դիտարկել ՀՀ տնտեսական անվտանգության հիմնախնդիրները պետություն-շուկա հարաբերությունների համատեքստում, առաջարկել և հիմնավորել տնտեսական անվտանգության որոշարկման այնպիսի մոտեցում, որը հնարավորություն կտա ներդաշնակեցնել պետության և շուկայի գործառույթները,
- ներկայացնել առաջարկի և պահանջարկի պետական կառավարման առանձնահատկությունները, դրանց դրսևորումները Հայաստանի երրորդ Հանրապետությունում,
- վերլուծել հանքարդյունաբերությունը՝ որպես հանրային ռեսուրսների առանձնահատուկ ոլորտ և դիտարկել դրա ազդեցությունը ՀՀ տնտեսության վրա,
- վերլուծել ՀՀ ջրային ռեսուրսների օգտագործման վիճակը և բացահայտել այդ ոլորտում առկա հիմնախնդիրները,
- գնահատել տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերը և զարգացման միտումները,
- բացահայտել ընդերքօգտագործման արդյունավետության բարձրացման հիմնական ուղիները և ներկայացնել առաջարկություններ,
- առաջարկել ջրային ռեսուրսների և համակարգերի կառավարման կատարելագործման հիմնուղիները:

Ուսումնասիրության հիմնական գիտական արդյունքները և նորույթը: Ուսումնասիրության արդյունքում ստացվել են գիտա-գործնական նշանակության արդյունքներ, որոնց գիտական նորույթը կայանում է հետևյալում՝

1. հիմնավորվել է Հայաստանի Հանրապետությունում պետություն-մասնավոր գործընկերության շրջանակների ընդլայնումը՝ հիմք ընդունելով «պետությունը գործում է այնտեղ (այն ոլորտներում), որտեղ մասնավորին ձեռնտու չէ» մոտեցումը, դրանով հասնելով հանրային ռեսուրսների կառավարման լավագույն հարաբերակցության ձևավորման և, որպես հետևանք՝ արդյունավետության բարձրացման,

2. հիմնավորվել է, որ ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում տնտեսական քաղաքականության նախապատվությունը պետք է տրվի առաջարկի տնտեսագիտությանը, ինչը կնպաստի ինչպես տնտեսական ակտիվության, այնպես էլ ներդրումային միջավայրի բարելավմանը,

3. առաջարկվել է հանքարդյունաբերության ոլորտում կիրառել «ադտոտողը վճարում է» սկզբունքը, ինչը գործնականում նշանակում է տնօրինման ու օգտագործման տրամադրվող ընդերքի գնագոյացման հաշվարկներում ներառել նաև շրջակա միջավայրին հասցված վնասի և դրա վերականգնման հետ կապված ծախսերը՝ տնտեսական արդյունավետության և բնապահպանական հավասարակշռության պահպանման նպատակով,

4. առաջարկվել է պետական սեփականություն հանդիսացող ջրային համակարգերի կառավարման ՀՀ ջրային օրենսգրքով նախատեսված ձևերից բացի (հավատարմագրային կառավարում, կոնցեսիա, վարձակալություն, առևտրային

կազմակերպության ստեղծում, անհատույց օգտագործման իրավունքով տրամադրում) օրենսդրությանը նախատեսել նաև նոր ձևեր՝ «կառուցում – տիրապետում – կառավարում – փոխանցում», «կառուցում – կառավարում – տիրապետում» կամ «կառուցում – վարձակալում – տիրապետում», ինչպես նաև ջրային համակարգերի տրամադրում համայնքների՝ բաժնային մասնակցության սկզբունքով, առանց դրանցից որևէ մեկին նախապատվության իրավունք տալու՝ ապահովելով նշված ձևերի միջև ազատ մրցակցություն, ինչը որոշակի ժամանակահատվածից հետո կհանգեցնի օպտիմալ հարաբերակցության՝ ելնելով առաջարկի և պահանջարկի սկզբունքից:

Ուսումնասիրության արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը և օգտագործումը: Իրականացված վերլուծություններից բխող առաջարկությունները, ինչպես նաև հանրային ռեսուրսներ կառավարման բարելավման հիմնախնդիրների լուծման համար առաջարկված միջոցառումները կարող են օգտագործվել ՀՀ օրենսդիր և գործադիր մարմինների կողմից՝ հանրային ռեսուրսների կառավարման համակարգում կառավարման արդյունավետության բարձրացման, արդյունավետության գնահատման մեթոդաբանության և արդյունավետության ցուցանիշների սահմանման աշխատանքներում: Դրանք կարող են օգտակար լինել ձեռնարկատիրական գործունեության և պետության կառավարման հատվածներում հանրային ռեսուրսների կառավարման հիմնախնդիրներով հետաքրքրվող տնտեսագետների ու այլ հետազոտողների համար:

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսությունը կազմված է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից: Ատենախոսության տեքստը շարադրված է 180 էջի վրա՝ ներառյալ օգտագործված գրականության ցանկը, առանց հավելվածների:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Աշխատանքում առկա են թերություններ, բացթողումներ և մասնագիտական անճշտություններ, մասնավորապես՝

1. Ատենախոսության «1.2. Պետություն և շուկայի փոխառնչությունների ինստիտուցիոնալ հիմքերը» պարագրաֆում բավականին մեծ ծավալ է հատկացվել պետության դերին և շուկայական մեխանիզմներին, ինչը անհասկանալի է՝ ելնելով ատենախոսության թեմայի բովանդակությունից և վերնագրից: Բացի այդ, հետագա պարագրաֆներում հեղինակը ցուցաբերում է ճիշտ հակառակ մոտեցում՝ փոքրացնելով պետության դերը տնտեսության կարգավորման, հանրային ռեսուրսների կառավարման գործում՝ առավելապես հարելով մասնավոր սեփականության դերի մեծացմանը հանրային ռեսուրսների կառավարման հարաբերություններում:
2. Նույն տրամաբանությունն ունի պարագրաֆ 1.3-ը, որտեղ ահռելի մաս է հատկացված տնտեսական անվտանգության հարցերին, մինչդեռ թեման բավականին նեղացված

է՝ սահմանափակվելով հանրային ռեսուրսներից ընդերքի և ջրային ռեսուրսների օրինակով կառավարման բարելավման հիմնական ուղիներին:

3. Ատենախոսության 2.1 պարագրաֆում ներկայացվել են առաջարկի և պահանջարկի ձևավորման և դրա կառավարման գործոնները, որոնք ունեն տեսական և դասագրքային բնույթ: Այն կարելի էր ներկայացնել ատենախոսության առաջին գլխում՝ շեշտը դնելով հանրային ռեսուրսների, մասնավորապես ընդերքի և հանքարդյունաբերության ոլորտներում առաջարկի, պահանջարկի և օգտակարության տեսական հարցադրումներին:
4. Ատենախոսության 3.2 պարագրում վերլուծվել են հանքարդյունաբերության ոլորտը, դրա վրա ազդող գործոնները, կառուցվածքը և արդյունավետության բարձրացման ուղիները՝ առանց հաշվի առնելու այս համատեքստում էկոհամակարգին հասցված տնտեսական վնասի չափի գնահատման անհրաժեշտությունը:
5. Ատենախոսության 3.2 պարագրում ներկայացվել են ջրային ռեսուրսների և համակարգերի կառավարման առանձնահատկությունները, և էջ 140-147 պարզապես բերվել են այս ոլորտը կարգավորող օրենքներն ու Կառավարության որոշումները, որոնց տեղը ատենախոսության տեսական հատվածում էր՝ 1-ին գլխում: Մինչդեռ 3-րդ գլխում պետք է լինեք վերլուծության արդյունքներից բխող առաջարկություններ: Ընդ որում, ՀՀ ջրային օրենսգրքում բերված օրենսդրական բնույթ կրող առաջարկություններին, որոնք ըստ հեղինակի, ընդգծում են այս ոլորտը կարգավորող օրենքների թերությունները, չի տրվել գիտական հիմնավորվածություն, չկան գիտական հաշվարկներ, մեթոդաբանություն, կամ գոնե ռիսկը գնահատող մեխանիզմ: Դրանց փոխարեն բերվել է առաջարկ ջրային օրենսգրքում ավելացնել ջրային համակարգերի օգտագործման իրավունքի փոխանցման նոր ձևեր (6.՝ կառուցում – տիրապետում – կառավարում – փոխանցում (BOOT) ծրագրերի իրականացման նպատակով, և 7.՝ կառուցում – կառավարում – տիրապետում կամ կառուցում – վարձակալում – տիրապետում ծրագրերի իրականացման նպատակով) առաջարկությունը, որը, ըստ էության, օրենսդիր և գործադիր մարմինների իրավասությանն հարցադրումներից է, իսկ գիտական արժեք ունեցող առաջարկությունները, ի տարբերություն օրենսդրական նախաձեռնությունների, կառուցվածքային, բովանդակային և վերլուծական առումներով պետք է տարբերվեն:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Վահագն Գառնիկի Խաչատրյանի «Հանրային ռեսուրսների կառավարման բարելավման հիմնական ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում (Ընդերքի և ջրային ռեսուրսների օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունն ու սեղմագիրը, ներկայացված Ը.00.02-«Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ կարող է գնահատվել որպես Հայաստանի Հանրապետությունում ընդերքի և ջրային ռեսուրսների օրինակով հանրային ռեսուրսների կառավարման բարելավման հիմնական ուղիներին վերաբերյալ հետազոտություն:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքները հրապարակվել են գիտական 6 հոդվածներում և 1 մենագրությունում: Հեղինակի տպագիր աշխատանքները համապատասխանում են ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում են աշխատանքի կարևոր դրույթներն ու արդյունքները:

Վահագն Գառնիկի Խաչատրյանի «Հանրային ռեսուրսների կառավարման բարելավման հիմնական ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում (Ընդերքի և ջրային ռեսուրսների օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունը լիովին համապատասխանում է «Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերին, ինչպես նաև թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ ատենախոսն արժանի է Ը.00.02՝ -«Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍ՝

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, տ.գ.թ., դոցենտ

Բ.Վ.Գաբրիելյան

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվ. տնտեսագիտության ինստիտուտի ավագ գիտ. աշխատող, տ.գ.թ., դոցենտ Բ. Վ. Գաբրիելյանի ստորագրության իսկությունը «հաստատում» էմ՝

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտական քարտուղար, տ.գ.թ., դոցենտ

Ք.Յու.Բաղդասարյան

Կ.Տ.
11.05.2020